

ADAM JASKÓLSKI

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9916-2530>

Uniwersytet Warszawski

IDEOLOGEM „REWOLUCJA” W DYSKURSIE ROSYJSKIEJ WŁADZY W LATACH 2012–2024

THE IDEOLOGEME OF “REVOLUTION” IN THE DISCOURSE OF THE RUSSIAN AUTHORITIES IN THE YEARS 2012–2024

The main objective of this article is to analyse the linguistic uses of the ideologeme “revolution” in the discourse of the Russian authorities, as well as in the media subordinate to them and the Russian Orthodox Church, which cooperates closely with the state, in the years 2012–2024. Ideologemes play an important role in ideological discourse because they are easy to remember and allow for an unambiguous distinction between US and THEM. The analysis showed that currently, in the discourse of the Russian authorities, the ideologeme “revolution” has clearly negative connotations, which can probably be explained by the Kremlin’s fear of a so-called “Colour Revolution” in Russia and, consequently, their efforts to prevent the democratisation of Russia and maintain an authoritarian system of government. In the examined statements, the concept of “revolution” is primarily associated with such concepts as destruction (destructive force), civil war, internal conflict, social division, the collapse of statehood and the economy, chaos, loss of stability, illegality, lawlessness, and foreign interference. In the discourse of the Russian authorities, revolution is presented as an undesirable and dangerous phenomenon, as an inappropriate way of bringing about change.

Keywords: Russia, propaganda, ideologeme, pragmalinguistics, political discourse, discourse analysis

W czasach sowieckich wyraz „rewolucja”, kojarzony przede wszystkim z rewolucją październikową 1917 roku, która pełniła w ZSRR funkcję mitu założycielskiego i którego kolejne rocznice były głównym radzieckim świętem, w oficjalnym dyskursie państwowym był wartościowany pozytywnie. Jak zauważa Irina Wiepriewa, wchodząc w skład związku wyrazowego *Великая Октябрьская социалистическая революция* wyraz ten odnosił się do sfery podniosłości i patosu¹. Ideologem „rewolucja” wykorzystywano wówczas

¹ И. Т. Вепрева, *Слово „революция”. Социокультурные настроения и семантические преобразования*, „Известия Уральского государственного универ-

jako synonim wolności, wyzwolenia spod ucisku. Jednocześnie kojarzone z rewolucją jako taką różnego rodzaju akty niszczycielskie czy akty burzenia przedstawiano wówczas jako niezbędny warunek tworzenia i rozwoju². O pozytywnym wartościowaniu wyrazu „rewolucja” w Rosji w okresie radzieckim świadczą między innymi jego definicje przytaczane w opracowanych wówczas słownikach i encyklopediach. Oto przykład:

Революция — коренной переворот в развитии производительных сил и производственных отношений, переломный, поворотный период в жизни общества, означающий насильственное низвержение отжившего общественного строя и утверждение нового, прогрессивного общественного строя, завоевание государственной власти передовым, прогрессивным классом, использующим ее для дальнейшего развития общества, для революционных преобразований³.

Natomiast od czasów *pieriestrojki* można zaobserwować ambiwalentny stosunek rosyjskich władz i społeczeństwa do wspomnianego pojęcia, jak również do kojarzonych z nim wydarzeń historycznych. Jak wiadomo, w okresie transformacji ustrojowej miała w Rosji miejsce gwałtowna ideologiczna rewizja. W oficjalnym dyskursie początku lat 90. XX wieku o niemal wszystkim, co było „poprzednie” (czyli radzieckie), wypowydano się nieprzychylnie. W konsekwencji kojarzony z sowiecką rzeczywistością ideologiem „rewolucja” również zaczęto wartościować jednoznacznie negatywnie. Olga Malinowa podkreśla, że na początku lat 90. XX wieku w narracji nowej rosyjskiej władzy widoczna była strategia polegająca na całkowitej negacji sowieckich idei i wartości:

События 1917 г. в официальном дискурсе 1990-х гг. были подвергнуты радикальной переоценке. То, что в советское время интерпретировалось как исторический рывок, позволивший России стать лидером прогресса (по коммунистической версии), стало рассматриваться как катастрофа, прервавшая „нормальный” путь развития страны. Действия реформаторов представлялись как возобновление демократического проекта, прерванного Октябрьской революцией⁴.

ситета. Серия 2: Гуманитарные науки” 2007, nr 49, s. 298, <https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/22993/1/iurg-2007-49-29.pdf> (02.09.2025).

² Тамże.

³ Б. А. Введенский (red.), *Большая советская энциклопедия*, т. 36, Бука, Москва 1955, s. 672.

⁴ О. Ю. Малинова, „Октябрьский переворот” или „Великая российская революция”? Переосмысление „мифа основания” СССР в политическом дискурсе

Z kolei w okresie rządów Władimira Putina w oficjalnej rosyjskiej narracji można zaobserwować niejednoznaczny stosunek do okresu radzieckiego. Z jednej strony rosyjskie władze często odwołują się do radzieckiej przeszłości, zwracając uwagę na potęgę rosyjskiej państwowości w tym okresie, na przeprowadzoną wówczas modernizację Rosji, jej rozwój gospodarczy, militarny, sukcesy i znaczenie na arenie międzynarodowej. Niemniej sam przewrót październikowy obecnie jest oceniany przez rosyjskie władze negatywnie, co, jak sądzę, należy wiązać przede wszystkim z jej bieżącymi interesami politycznymi i wyzwaniem na arenie wewnętrznej, mianowicie z rosnącym niezadowoleniem społecznym (o którym świadczą liczne demonstracje antyrządowe organizowane w Rosji od 2011 roku), lękiem Kremla przed tzw. kolorową rewolucją, a co za tym idzie koniecznością zapobieżenia demokratyzacji Rosji i utrzymania autorytarnego systemu władzy.

Lew Gudkow, dyrektor Centrum Analitycznego Jurija Lewady, zauważa, że główną przyczyną negatywnej oceny rewolucji październikowej ze strony putinowskiej administracji jest jej lęk przed tym, że sama zostanie odsunięta od władzy poprzez rewolucję⁵. Na lęk rosyjskiej elity politycznej przed utratą władzy uwagę zwraca również Maria Domańska:

Ugruntował się pogląd, że demontaż tradycyjnego dla Rosji modelu autorytarnego (w duchu Gorbaczowa czy Jelcyna) skutkuje śmiertelnym zagrożeniem dla żywotnych interesów wąskiej elity. Przeświadczenie to pogłębia specyfika reżimu putinowskiego, który — jako znacznie bardziej spersonalizowany i mniej zinstytucjonalizowany niż sowiecki — jest z natury bardziej podatny na wstrząsy. Tym samym dążenie do pełnej kontroli nad sytuacją wewnętrzną w celu niedopuszczenia do kolejnej „smuty” stało się *idée fixe* pokolenia sprawującego władzę⁶.

Można zatem powiedzieć, że pojęcie „rewolucja”, a co za tym idzie także oznaczające je wyrażenia językowe uległy w rosyjskim dyskursie politycznym silnej aksjologizacji i ideologizacji. W związku z powyż-

постсоветской России, w: А. А. Вартумян, С. Г. Ильинская, М. М. Федорова (red.), *Революция как концепт и событие*, ООО „ЦИУМинЛ”, Москва 2015, s. 154, https://iphras.ru/uplfile/root/biblio/Revolution_2015.pdf (04.09.2025).

⁵ 100-летие революции, <https://www.levada.ru/2017/11/14/100-letie-revolutsii/> (29.08.2025).

⁶ M. Domańska, J. Rogoża, *Naprzód, w przeszłość! Rosyjska polityka historyczna w służbie „wiecznego” autorytaryzmu*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. M. Karpią, Warszawa 2021, s. 13, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport-OSW_Naprzod-w-przeszlosc_net.pdf (04.09.2025).

szym ciekawym i godnym uwagi zagadnieniem wydaje się funkcjonowanie ideologemu „rewolucja” w rosyjskim dyskursie publicznym w warunkach tzw. konserwatywnego zwrotu w polityce wewnętrznej i zagranicznej Rosji, który miał miejsce w 2012 roku i którego głównym celem była budowa dojrzałego autorytaryzmu, walka z opozycją wewnętrzną, niedopuszczenie do demokratyzacji Rosji⁷. W niniejszym artykule skupię się na analizie użyc językowych reprezentacji ideologemu „rewolucja” w dyskursie rosyjskiej władzy, jak również podporządkowanych jej mediów i ściśle współpracującego z państwem Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej w latach 2012–2024 w kontekście tzw. rewolucji godności (Euromajdanu) w Ukrainie, a także w kontekście aktywności opozycji wewnętrznej w dzisiejszej Rosji. Główną metodą badawczą zastosowaną w niniejszej pracy jest metoda pragmalingwistyczna, polegająca na analizie kontekstów użycia językowych reprezentacji ideologemu „rewolucja”, jego kolokacji, kontekstów użycia (w tym wartościowania) jego antonimów itd. Materiał empiryczny stanowi ok. 70 wypowiedzi przedstawicieli rosyjskiej władzy, prorzadowych rosyjskich mediów i osób związanych z Rosyjską Cerkwią Prawosławną.

Jak już wspominałem, pojęcie „rewolucja” w dyskursie rosyjskiej władzy pełni funkcję ideologemu. Warto zatem wyjaśnić, jak należy rozumieć samo to pojęcie. W literaturze przedmiotu sformułowano bardzo wiele mniej lub bardziej różniących się od siebie jego definicji⁸,

⁷ Bardziej szczegółowo o tzw. konserwatywnym zwrocie w polityce Kremla patrz m.in. J. Doroszczyk, *Rosyjski konserwatyzm jako narzędzie rosyjskiej polityki ideologicznej w Europie Zachodniej*, „Chorzowskie Studia Polityczne” 2018, nr 15, s. 295–315, <https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFileId/691543.pdf> (04.09.2025); A. Jaskólski, *Antyrządowe protesty w Rosji oczami rosyjskich władz i kremlofskich mediów*, „Przegląd Rusycystyczny” 2018, nr 4 (164), s. 59–72; W. Rodkiewicz, J. Rogoża, *Potiomkinowski konserwatyzm. Ideologiczne narzędzie Kremla*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. M. Karpia, Warszawa 2015, https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_48_pl_potiomkinowski_konserwatyzm_o.pdf (04.01.2025); W. Sitarz, *Rewolucja tradycji. Zwrot konserwatywny jako strategia Kremla w polityce wewnętrznej i zagranicznej*, „Wschodnioznawstwo” 2016, t. 10, s. 257–270.

⁸ Szczegółowo na temat istniejących w literaturze przedmiotu definicji terminu „ideologem” patrz m.in. P. Zemszał, *Ideologem w dyskursie ideologicznym*, w: I. Kamińska-Szmaj, T. Piekot, M. Poprawa (red.), *Ideologie w słowach i obrazach*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2008, s. 83–87; P. Zemszał, *Wartościowanie uniwersalne i ideologiczne — pojęcie i rola ideologemu na przykładzie wybranych nominacji dotyczących Stalina w sowieckim dyskursie ideologicznym*, „Etnolingwistyka” 2014, nr 26, s. 45–56, <https://journals.umcs.pl/et/article/view/171/168> (07.09.2025); P. Zemszał, *Kultura — ideologia —*

ograniczę się więc do przytoczenia jednej z nich, mianowicie definicji autorstwa Jeleny Małyszewej, gdyż wydaje mi się ona optymalna. Pod pojęciem „ideologem” Małyszewa rozumie jednostkę poziomu kognitywnego, swego rodzaju wielopoziomowy koncept, w którego strukturze (jądrze lub na peryferiach) są aktualizowane ideologicznie zorientowane cechy konceptualne, obejmujące zbiorowe, często stereotypowe lub nawet zmitologizowane wyobrażenia użytkowników języka na temat władzy, państwa, narodu, społeczeństwa obywatelskiego, instytucji politycznych i ideologicznych⁹.

Ideologem, w przeciwieństwie do konceptu, nie ma ściśle zdefiniowanego (ograniczonego) znaczenia. Znaczenia te zmieniają się w zależności od wielu czynników pozajęzykowych, np. orientacji ideologicznej nadawcy, koniunktury politycznej itd. Jak zauważa Aleksandr Puszkow, ideologem zawsze jest nacechowany emocjonalnie czy też aksjologicznie, a jego celowe użycie może być skutecznym środkiem kształtującym świadomość (a może podświadomość) masową, gdyż jednostka ta jest łatwa do zapamiętania i tworzy u odbiorcy wrażenie zrozumienia¹⁰. Charakterystyczną cechą ideologemów jest wielokrotna zmiana znaczenia, ładunku aksjologicznego i ich wyjściowa rozmytość oraz niedookreśloność semantyczna¹¹. Można zatem stwierdzić, że ideologemy z założenia są nieprecyzyjne, a ich zadaniem jest nie tyle oznaczanie, ile przede wszystkim wartościowanie. Piotr Zemszał zauważa, że nacechowanie aksjologiczne realizacji ideologemu zależy od szeroko pojętego kontekstu oraz światopoglądowej przynależności nadawcy i że w związku z tym pozytywne bądź negatywne nacechowanie realizacji zależy będzie od tego, w czyjej wypowiedzi będzie ona występować¹². Badacz proponuje następującą procedurę identyfikacji ideologemu:

metafora. Metaforyczne dychotomie związane z kategoriami SWOICH i OBCYCH w ideologicznym subdyskursie o kulturze w ZSRR w latach 1953–1957, Wydawnictwo UMK, Toruń 2018, s. 89–102.

⁹ Е. Г. Малышева, *Идеологема как лингвокогнитивный феномен: определение и классификация*, „Политическая лингвистика” 2009, nr 4 (30), s. 35, <https://cyberleninka.ru/article/n/ideologema-kak-lingvokognitivnyy-fenomen-opredelenie-i-klassifikatsiya/viewer> (04.09.2025).

¹⁰ А. А. Пушков, *Идеологемы „модернизация” и „инновация”, как средство артикуляции образа политического лидера*, „Экономические и гуманитарные науки” 2013, nr 7 (258), s. 3, <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=20303745> (11.09.2025).

¹¹ Tamże.

¹² P. Zemszał, *Wartościowanie uniwersalne...*, s. 52.

Przeprowadzenie testu polegającego na porównaniu dwóch aksjologicznie przeciwnych realizacji danego pojęcia w wypowiedziach nadawców wyznających antagonistyczne światopoglądy pozwala na identyfikację badanej jednostki jako relewantnej dla określonej ideologii [...]¹³.

A zatem funkcję ideologemów w dyskursie tego czy innego obozu ideologicznego pełnią jednostki oznaczające idee, zjawiska, wydarzenia itd., które są związane z szeroko rozumianym życiem społeczno-politycznym i do których nadawca ma określony stosunek aksjologiczny (zwolennik/przeciwnik), podczas gdy oponent ideologiczny (lub co najmniej jeden z nich, jeśli jest ich wielu) ma wobec nich przeciwny stosunek. Jednostki te służą do identyfikacji i charakterystyki własnego (wartościowane pozytywnie) lub opozycyjnego (wartościowane negatywnie) obozu ideologicznego.

Jak się jednak wydaje, to, czy dane wyrażenie językowe pełni w konkretnym tekście funkcję ideologemu — z uwagi na nieprecyzyjne i bardzo rozmyte kryteria ich identyfikacji — zależy ostatecznie od arbitralnej, subiektywnej, intuicyjnej decyzji badacza. Podobnie jest również w niniejszym artykule, gdyż poniżej przytaczam takie użycia leksemu „rewolucja” oraz jego derywatów, o których sam uznałem, że w analizowanych wypowiedziach są językowymi reprezentacjami badanego ideologemu.

Warto też wyjaśnić, jak w niniejszej pracy należy rozumieć pojęcie „dyskurs”. W literaturze przedmiotu najczęściej pod pojęciem tym rozumie się ciąg zachowań językowych, którym towarzyszy identyczna sytuacja komunikacyjna, włączająca typ nadawcy, typ odbiorcy, typ kontaktu (m.in. relacje społeczne między nadawcą a odbiorcą wynikające z ich ról społecznych, równorzędność ról komunikacyjnych lub jej brak, bardziej lub mniej instytucjonalny charakter tychże ról, bezpośredniość lub pośredniość kontaktu, jedno- bądź dwukierunkowość komunikacji), temat i cel komunikatu¹⁴. Dyskurs łączy w sobie całokształt konkretnych wypowiedzi oraz czynników pozajęzykowych, które determinują postać danej wypowiedzi, a więc określoną sytuację użycia oraz uczestników wymiany komunikacyjnej. W ujęciu Tamary Gonczarowej dyskurs to językowa działalność, ograniczona

¹³ Tamże, s. 53.

¹⁴ Por. A. Duszak, *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*, PWN, Warszawa 1998, s. 19; S. Grabias, *Język w zachowaniach społecznych*, Wydawnictwo UMCS, Lublin 1994, s. 231; E. Laskowska, *Dyskurs parlamentarny w ujęciu komunikacyjnym*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. K. Wielkiego, Bydgoszcz 2004, s. 14.

pewnymi ramami: sferą funkcjonowania, sposobami zachowania językowego, tematyką itd.¹⁵ Dyskurs można też określić jako pewien typ komunikacji, tzn. chodzi tutaj nie tylko o konkretne wypowiedzi, powiązane tematem oraz sytuacją użycia, ale także pewne modele zachowania językowego, jak na przykład wybór odpowiednich środków językowych do realizacji określonych celów komunikacyjnych w danej sytuacji¹⁶. Na bardziej złożoną strukturę dyskursu, który nie jest jedynie sumą wypowiedzi (tekstów) ograniczonych konkretną, powtarzalną sytuacją komunikacyjną uwagę zwraca Waldemar Czachur:

[...] dyskursy, rozumiane jako konkurujące ze sobą debaty społeczne na tematy bardziej lub mniej istotne dla wybranego społeczeństwa, stają się kluczowymi operacjami dla społecznie wytworzonej komunikacji oraz organizacji wiedzy i tworzenia się sensów zbiorowych [...] Dyskurs, podobnie jak język, jest zatem wszechobecny i całościowy. Manifestuje się jako proces i wytwór jednocześnie w wymiarze znaczeń i sensów zbiorowych, a te wytwarzane (zmieniane i stabilizowane) są ciągle w debatach w przestrzeni publicznej. Dlatego dyskurs postrzegam jako sposób użycia języka, konglomerat odwołujących się do siebie różnych praktyk językowych i multimodalnych¹⁷.

Przyjrzyjmy się teraz słownikowym definicjom leksemu революция. W słowniku Ożegowa wyróżniono dwa znaczenia tego wyrazu:

1. Коренной переворот в жизни общества, к-рый приводит к ликвидации предшествующего общественного и политического строя и установлению новой власти.
2. Коренной переворот, резкий скачкообразный переход от одного качественного состояния к другому¹⁸.

Autorzy słownika Uszakowa również przytaczają dwa znaczenia leksemu революция i eksplikują je w następujący sposób:

Переворот в общественно-политических отношениях, совершаемый насильственным путем и приводящий к переходу государственной власти от

¹⁵ T. Goncharova, *Лингвистически ориентированные методы исследования политического дискурса*, „Linguistica Bidgostiana” 2009, vol. 6, s. 51–63.

¹⁶ A. Jaskólski, *Dyskurs polityczny w Rosji. Analiza pragmatylingwistyczna*, Towarzystwo Naukowe w Toruniu, Toruń 2014, s. 14.

¹⁷ W. Czachur, *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*, Oficyna Wydawnicza ATUT, Wrocław 2020, s. 11.

¹⁸ С. И. Ожегов, Н. Ю. Шведова (red.), *Толковый словарь русского языка*, Азбуковник, Москва 2010, s. 672.

господствующего класса к другому, общественно-передовому классу. Великая пролетарская революция [...] // перен. Коренной переворот в какой-нибудь области знания, искусства. Революция в театре. Это открытие произвело революцию в технике. Культурная революция¹⁹.

Spośród słowników języka rosyjskiego, do których dotarłem, najbardziej szczegółowo znaczenie interesującego nas leksemu opisano w słowniku Jefriemowej:

Революция I

быстрое и глубокое изменение основных устоев политического, социального и культурного порядка, великое потрясение, происходящее в том случае, если другого выхода из социальных и политических противоречий обществу не оставлено; коренной переворот, означающий низвержение отжившего и утверждение нового, прогрессивного общественного строя.

Революция II

глубокое качественное преобразование в какой-либо области, ведущее к коренному обновлению и усовершенствованию чего-либо²⁰.

A zatem w słownikach języka rosyjskiego wyróżnia się najczęściej dwa związane ze sobą, czyli niehomonimiczne, znaczenia leksemu *революция* i wymienia się takie cechy oznaczanego przezeń pojęcia, jak ‘gruntowna, całkowita zmiana jakości czegoś’, ‘zmiana ustroju społecznego, politycznego itd.’, ‘zmiana władzy’, ‘gwałtowny, nieciągły, skokowy charakter zmiany’. Fakultatywnie w eksplikacjach 1. znaczenia badanego leksemu zwraca się również uwagę na bezprawny, nielegalny charakter dokonywania wspomnianej gruntownej zmiany. Z uwagi na to, że tylko pierwsze spośród dwóch znaczeń leksemu *революция* notowanych przez powyższe słowniki dotyczy szeroko rozumianej sfery społeczno-politycznej, a zatem często również ideologicznej, w niniejszym artykule skupimy się przede wszystkim na analizie użycie badanego wyrazu właśnie w tym znaczeniu.

Po pierwsze, gdy w badanych wypowiedziach mamy do czynienia z wyrazem *революция* w znaczeniu ‘коренной переворот во всей социально-экономической структуре общества, приводящий к смене общественного строя’, występuje on w konstatacjach o ogól-

¹⁹ Д.Н. Ушаков (red.), *Толковый словарь русского языка*, Государственное издательство иностранных и национальных словарей, Москва 1935–1940, <https://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1007378> (05.09.2025).

²⁰ Т.Ф. Ефремова (red.), *Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный*, Русский язык, Москва 2000, <https://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/237642/%D0%A0%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E-%D1%86%D0%B8%D1%8F> (09.09.2025).

nej strukturze semantycznej ‘rewolucja jest czymś niepożądanym, niepotrzebnym, szkodliwym, czymś, przed czym należy się chronić’ lub w wypowiedziach, w których ta treść jest wyrażona w sposób implicytny, np.

- (1) Я всегда думал: что это такое — революция? Это когда нет середины. Ты просто „черный” или „белый”, друг или враг. Упаси господь от революции. Но как только мы начинаем жить лучше, то появляется, к примеру, Болотная площадь. Россию пытаются раскатать. Но зачем нам ходить по баррикадам?” (S. Charitonow, https://tula.aif.ru/politic/relations/hvatit_revoluciy_v_2017_godu_ispolnyaetsya_100_let_oktyabrskoy_revolucii).
- (2) Здесь собрались предприниматели, люди, которые занимаются экономикой, люди рациональные, поэтому в предложениях нет ничего сверхреволюционного, потому что нам революции вообще не нужны, мы свой лимит уже исчерпали в прошлом столетии (D. Miedwiediew, <https://www.currenttime.tv/a/27811670.html>).
- (3) Только подавляющее большинство граждан России вряд ли хотят революционных перемен. Мы уже сыты этими революциями в XX веке и уже наелись этими революционными изменениями даже в новейшей истории (W. Putin, <https://tass.ru/politika/5691921>).
- (4) Эти примеры нашей истории позволяют нам утверждать: революция — путь не выхода из кризиса, а путь на усугубление этого кризиса. Ни одна революция не стоила того урона, который она нанесла человеческому потенциалу (W. Putin, <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/66975>).

Gdy leksem p e w o l u c j a w badanych wypowiedziach pełni funkcję podmiotu, to w funkcji orzeczenia oznaczającego właściwość przypisywaną podmiotowi występują wyrażenia językowe oznaczające takie negatywnie oceniane pojęcia, jak: tragedia, upadek gospodarczy, upadek państwowości, destrukcyjny charakter, zbrodnia, oszustwo, wojna domowa, rozłam społeczeństwa, np.

- (5) Октябрьская революция 1917 года является примером разрушения основ экономики и утраты экономического роста (D. Miedwiediew, <https://news.rambler.ru/politics/34867227-medvedev-rasskazalo-posledstviyah-oktyabrskoy-revoljutsii-1917-goda/>).
- (6) Любая революция — это преступление и мошенничество! (P. Tołstoj, <https://kolokolrussia.ru/politika/stoletie-revolucii-v-rossii--prazdnovat-ili-skorbet>).
- (7) Трудно отрицать то, что революция стала трагедией. Братоубийственная гражданская война, гибель и изгнание миллионов людей, огромные потери в духовной и хозяйственной сфере (patriarcha Cyryl, <https://pravoslavie.ru/107693.html>).
- (8) Мы видим, как США и ведомый ими западный альянс пытаются любыми средствами сохранить доминирующие позиции или, если исполь-

зовать американскую лексику, обеспечить свое „глобальное лидерство”. В ход идут самые разные методы давления, экономические санкции, а то и прямая силовая интервенция. Ведутся широкомасштабные информационные войны. Отработаны технологии неконституционной смены режимов путем осуществления „цветных революций”. При этом для народов, являющихся объектами таких действий, демократические революции оказываются разрушительными (S. Ławrow, https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1523653/).

- (9) Без сомнения, революция 1917 г. и последовавшая Гражданская война были тяжелейшей трагедией для нашего народа. Однако трагедиями были и все другие революции (S. Ławrow, <https://www.mid.ru/ru/detail-material-page/1555996/>).

W konstatacjach o ogólnej strukturze semantycznej ‘skutkiem rewolucji jest coś’ lub ‘zjawiskiem towarzyszącym rewolucji jest coś’ miejsce argumentu zajmują jednostki i połączenia jednostek leksykalnych oznaczające negatywnie oceniane stany rzeczy, takie jak upadek państwowości, śmierć wielu ludzi, upadek gospodarki, np.

- (10) Разве нельзя было развиваться не через революцию, а по эволюционному пути, не ценой разрушения государственности и беспощадного слома миллионов человеческих судеб, а путем постепенного, последовательного движения вперед? (W. Putin, <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/55882>).
- (11) Эта революция — очевидный пример того, как с утратой стабильности были по сути разрушены основы экономики и на долгие годы утрачены перспективы экономического роста (D. Miedwiediew, <https://regnum.ru/news/2187101>).
- (12) Трудно отрицать то, что революция стала трагедией. Братоубийственная гражданская война, гибель и изгнание миллионов людей, огромные потери в духовной и хозяйственной сфере (patriarcha Cyryl, <http://www.hram-ks.ru/Predstoyatel/PatrProp5a09cd32c6ecf.php>).
- (13) Вернее, наверное, мы приобрели иммунитет против революций. Потому что все то, что сейчас Запад делает на постсоветском пространстве, это готовит революции. Может быть, это наша беда, но уж точно не наша вина. Мы сами пережили не одну революцию, с огромной ценой человеческих жизней, разрушенных городов и сел, и другим не желаем, и себе не хотим (S. Ławrow, <https://dialogorg.ru/news/171412-cbcnyuwwhjcnchdncnc/>).
- (14) Сто с небольшим лет назад Россия объективно, в том числе и в связи с идущей тогда Первой мировой войной, переживала серьезные проблемы, но не больше, чем другие страны, а, может быть, даже и в меньшем масштабе и даже менее острые, и могла бы их цивилизованно постепенно преодолевать. Однако революционные потрясения привели к срыву, к распаду великой страны (W. Putin, <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/66975>).

Warto też wspomnieć o tym, że w oficjalnej rosyjskiej narracji na temat tzw. Euromajdanu (czy też rewolucji godności), która w rosyjskiej propagandzie jest swego rodzaju archetypem tzw. kolorowej rewolucji, na przykładzie zmian społeczno-politycznych, jakie dokonały się w Ukrainie w latach 2013–2014, przestrzega się przed tragicznymi skutkami rewolucji. Oto fragment wypowiedzi Władimira Putina obrazujący schemat tej narracji:

- (15) Смотрите, на Украине 2004 год — одна революция, 2014 год — другая революция, переворот государственный. Результат? Почитайте статистику самих украинских служб статистических: падение производства, как будто у них не одна пандемия там уже прошла. Некоторые отрасли производства, которыми гордился весь Советский Союз и сама Украина: авиастроение, судостроение, ракетостроение — это то, что создавалось поколениями граждан Советского Союза, всеми республиками и чем, конечно, могла и должна была гордиться Украина, — этого почти ничего не существует. Происходит деиндустриализация Украины (W. Putin, <http://www.kremlin.ru/events/president/news/64261>).

Ciekawym i, jak się wydaje, miarodajnym wykładnikiem nacechowania aksjologicznego tego czy innego ideologemu jest użycie interesującej nas jednostki w ciągu jednorodnych członów zdania. W analizowanych wypowiedziach leksem *революция* oraz jego synonimy występują w takich ciągach z jednostkami oraz połączeniami jednostek leksykalnych oznaczających negatywnie oceniane pojęcia, jak „chaos”, „przelew krwi”, „wojna domowa”, „konflikt wewnętrzny”, co, jak się zdaje, ma niejako sugerować odbiorcy, że rewolucja stoi w jednym rzędzie z tymi zjawiskami, np.

- (16) И президенту Путину, который пришел к власти в начале 2000-х, потребовались колоссальные усилия, для того чтобы, сохраняя этот вектор развития, осуществить „сборку” государственности, страны, убедить общество от хаоса, новых революций и кровопролития (W. Matwijkenko, https://aif.ru/politics/russia/valentina_matvienko_lyudi_prinimayut_peremeny_no_ne_revolyciyu).
- (17) Мы верим, что и победа в Великой Отечественной войне произошла, в том числе, по его молитвам за тяжело страдавший народ наш, прошедший в течение первой половины XX века страшными дорогами кровопролития, гражданских конфликтов, революций и войн (patriarcha Cyryl, <https://pravoslavie.ru/79131.html>).
- (18) Кстати, это уже было в истории многих стран, в том числе и в истории нашей страны, истории России. Когда вслед за успешным технологическим, индустриальным рывком следовали драматические потрясения и революционные срывы, потому что не были вовремя разрешены накопившиеся социальные противоречия, не преодолены

явные общественные анахронизмы (W. Putin, <http://www.kremlin.ru/events/president/news/55882>).

Warto również przyjrzeć się temu, jak w badanych wypowiedziach wartościowane są jednostki leksykalne oznaczające pojęcia antonimiczne względem pojęcia „rewolucja”. W tym wypadku chodzi przede wszystkim o leksem эволюция oraz jego derywaty. Okazuje się, że w narracji rosyjskich władz leksem ten oznacza pożądaną cechę, pożądaný sposób dokonywania zmian, np.

- (19) И наша страна, прошедшая в своей истории через период поощрения искусственных преобразований за рубежом, твердо исходит из предпочтительности эволюционных перемен, которые должны осуществляться в формах и со скоростью, соответствующих традициям и уровню развития того или иного общества (S. Ławrow, https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1523653/).
- (20) Первое, что касается перемен: перемены всегда нужны, без этого наступает стагнация, — вопрос, каким способом осуществляются эти перемены. Или революционным, и это, как правило, наносит только вред. И я считаю, что часть людей, которых Вы сейчас упомянули, — иных уж нет, как у нас говорят, а те далече, — даже если предположить, что они хотели лучшего, способ достижения этих целей неправильный и вредный. Нужен эволюционный процесс. И я очень рассчитываю на то, что мы и будем двигаться этим способом, эволюционным (W. Putin, https://www.gazeta.ru/politics/news/2016/10/27/n_9267599.shtml?utm_auth=false).
- (21) Что касается протестных выступлений. Вы сказали, что я очень жестко отношусь ко всем массовым выступлениям в мире. Это не так. Я не жестко отношусь к массовым выступлениям, я жестко отношусь и негативно отношусь к нарушению закона. Массовые мероприятия, демонстрации — это вполне легитимный способ выражения своего мнения и борьбы за свои интересы, но все нужно делать в рамках закона. Революция — плохо. Мы наелись этих революций в XX веке по горло. Эволюция — вот что нам нужно. Уверен, что мы сможем двигаться именно по такому пути (W. Putin, <https://tass.ru/politika/1531123>).

O jednoznacznie negatywnym wartościowaniu ideologemu „rewolucja” w dyskursie rosyjskiej władzy i podporządkowanych jej mediów świadczy również fakt, że wyrazу революционер używa się dla określenia przeciwnika politycznego (ideologicznego), np.

- (22) Последние дни перед заявленным митингом революционер Навальный решил провести не в московской холодрыге, а на пляжах жаркой Испании (D. Kisielow, <https://www.vesti.ru/doc.html?id=2900337>).
- (23) Разгул несанкционированных митингов довел страну до госпереворота и гражданской войны, а воруют на Украине все больше и больше. Да

и сами революционеры теперь бесстыже красуются в украинском списке Forbes (D. Kisielow, <https://www.vesti.ru/doc.html?id=2873045>)

Należy również dodać, że w analizowanych wypowiedziach o tzw. kolorowych rewolucjach występują opinie, że są one skutkiem ingerencji obcych państw (chodzi przede wszystkim o Stany Zjednoczone), które je zainicjowały i zorganizowały, o czym świadczą poniższe fragmenty:

- (24) Потому что не было ни одного опыта так называемой цветной революции, которая бы сделала жизнь лучше. Не только в бывшего СССР странах, это и в других частях мира, где извне пытаются менять правительство и поддерживать оппозицию. Я думаю, что опыт последнего десятилетия, 15 лет, показывает, что это все больше начинают понимать и сами народы, которые становятся, я извиняюсь, подопытными в этих планах” (S. Ławrow, <https://news.rambler.ru/other/37626112-ni-odna-tsvetnaya-revoljutsiya-ne-sdelala-zhizn-luchshe-zayavil-lavrov/>).
- (25) Страны Запада не хотят мириться с разрушением однополярного мира, поэтому идут на все, чтобы сохранить свою позицию гегемона. Они ставят под удар любую страну, превращая ее в эпицентр кризиса, организовывая „цветные революции” и кровавые боины (W. Putin, <https://360.ru/news/vlast/putin-nazval-tseli-zapada-v-razvjazyvanii-krizisov-i-tsvetnyh-revoljutsij/>).
- (26) Мы видим, как США и ведомый ими западный альянс пытаются любыми средствами сохранить доминирующие позиции или, если использовать американскую лексику, обеспечить свое „глобальное лидерство”. В ход идут самые разные методы давления, экономические санкции, а то и прямая силовая интервенция. Ведутся широкомасштабные информационные войны. Отработаны технологии неконституционной смены режимов путем осуществления „цветных революций”. При этом для народов, являющихся объектами таких действий, демократические революции оказываются разрушительными (S. Ławrow, https://www.mid.ru/ru/foreign_policy/news/1523653/).

W przytoczonych dotychczas wypowiedziach leksem rewolucja i jego derywaty oznaczały zmiany na arenie wewnętrznej, np. transformację ustrojową państwa czy odsunięcie kogoś od sprawowania władzy w państwie. We wszystkich przytoczonych przykładach mieliśmy do czynienia z, jak sądzę, negatywnym wartościowaniem tego leksemu oraz wyrazów od niego pochodnych. Natomiast jeśli jest mowa o mających — zdaniem mówiących — rewolucyjny charakter zmianach na arenie międzynarodowej i jeśli inicjatorem lub/i podmiotem (czy też jednym z inicjatorów lub/i podmiotów) tych zmian są rosyjskie władze, to pojęcie (ale chyba już nie ideologem) „rewolucja” jest wartościowane pozytywnie, np.

- (27) Мир вступил в период революционных трансформаций, они носят фундаментальный характер. Формируются новые центры развития, они представляют большинство — большинство! — мирового сообщества и готовы не только заявлять о своих интересах, но и защищать их, и в многополярности видят возможность укрепить свой суверенитет, а значит, обрести истинную свободу, историческую перспективу, свое право на самостоятельное, творческое, самобытное развитие, на гармоничный процесс (W. Putin, <https://tass.ru/politika/15921545>).

W powyższym fragmencie mowa o procesie kształtowania wielobiegunowego ładu międzynarodowego, a rosyjskie władze uważają się za jednego z jego inicjatorów i podmiotów.

Warto na zakończenie niniejszych rozważań dodać, że jeśli wyraz революция jest w analizowanych wypowiedziach używany w znaczeniu 'глубокое качественное преобразование в какой-либо области, ведущее к коренному обновлению и усовершенствованию чего-либо', często jest wartościowany pozytywnie lub ma co najmniej neutralny ładunek aksjologiczny, np.

- (28) И наконец, в мире сегодня накапливается громадный технологический потенциал, который позволяет совершить настоящий рывок в повышении качества жизни людей, в модернизации экономики, инфраструктуры и государственного управления. Насколько эффективно мы сможем использовать колоссальные возможности технологической революции, как ответим на ее вызов, зависит только от нас (W. Putin, <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/messages/56957>).
- (29) Задача ближайших лет — организовать повсеместный доступ к высокоскоростному интернету, начать эксплуатацию систем связи пятого поколения, 5G. Для настоящей революции в области связи, навигации, создания систем дистанционного зондирования земли необходимократно увеличить возможности нашей спутниковой группировки. Россия обладает для этого уникальными технологиями, но такие задачи требуют и качественного обновления всей космической отрасли (W. Putin, <http://www.kremlin.ru/events/president/transcripts/59863>).
- (30) Хочу подчеркнуть: здравоохранение во многих ведущих странах — мы это хорошо знаем, собственно, они сами об этом говорят — не смогло так же эффективно, как это сделали мы в России, отразить вызовы эпидемии. Вместе с тем, это надо признать и видеть, мировое здравоохранение стоит на пороге настоящей революции. Мы не можем ее пропустить. Эпидемия повсеместно и многократно ускорила внедрение телемедицины, искусственного интеллекта, новых подходов в диагностике, в проведении операций, реабилитации, в производстве лекарственных препаратов. И наша задача — поставить такие технологии на службу гражданам нашей страны (W. Putin, <http://www.kremlin.ru/acts/bank/46794>).

Jak się zdaje, w powyższych wypowiedziach badany leksem nie pełni jednak funkcji ideologemu, gdyż nie służy do identyfikacji/charakterystyki ani własnego, ani opozycyjnego obozu ideologicznego (tj. do odróżnienia SWOICH od OBCYCH).

WNIOSKI

W latach 2012–2024 w dyskursie rosyjskiej władzy oraz podporządkowanych jej mediów oraz ściśle współpracujących z Kremlm Rosyjskiej Cerkwi Prawosławnej leksem *революция* (w 1. znaczeniu) oraz jego derywaty pełnią funkcję ideologemu, gdyż są w jednoznaczny, nie pozostawiający wątpliwości sposób wartościowane aksjologicznie i służą do odróżnienia SWOICH od OBCYCH, do charakterystyki oponenta ideologicznego („ON/OBCY/NIE NASZ”), w tym przypadku opozycji wewnętrznej opowiadającej się za demokratyzacją Rosji, a także uczestników protestów antyrządowych. Przeprowadzone badanie wykazało, że obecnie w dyskursie rosyjskiej władzy ideologemowi „rewolucja” przypisywane są zdecydowanie negatywne konotacje, co należy tłumaczyć przede wszystkim faktem, iż w ostatnim czasie pojęcie to kojarzy się przede wszystkim z tzw. kolorowymi rewolucjami w kolejnych państwach, jak również lękiem Kremla przed dokonaniem się podobnego przewrotu w samej Rosji. W zbędnych wypowiedziach ideologem „rewolucja” wiąże się przede wszystkim z takimi pojęciami, jak destrukcja (siła niszczycielska), wojna domowa, konflikt wewnętrzny, rozłam w społeczeństwie, upadek państwowości i gospodarki, chaos, utrata stabilności, nielegalny, bezprawny charakter, ingerencja obcych państw. Powyższe rozważania potwierdziły także, że dyskurs nie jest jedynie sumą wypowiedzi ograniczoną konkretną sytuacją komunikacyjną, lecz także złożoną, zorganizowaną strukturą determinującą, co i jak może być powiedziane w danym kontekście społecznym.

REFERENCES

- Czachur, Waldemar. *Lingwistyka dyskursu jako integrujący program badawczy*. Wrocław: Oficyna Wydawnicza ATUT, 2020.
- Domańska, Maria, Rogoża, Jadwiga. *Naprzód, w przeszłość! Rosyjska polityka historyczna w służbie 'wiecznego' autorytaryzmu*. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich im. M. Karpia, 2015, <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/Raport-OSW_Naprzod-w-przeszlosc_net.pdf>.

- Doroszczyk, Justyna. "Rosyjski konserwatyzm jako narzędzie rosyjskiej polityki ideologicznej w Europie Zachodniej." *Chorzowskie Studia Polityczne*, 2018, no. 15: 295–315, <<https://journals.indexcopernicus.com/api/file/viewByFile-Id/691543.pdf>>.
- Duszak, Anna. *Tekst, dyskurs, komunikacja międzykulturowa*. Warszawa: PWN, 1998.
- Goncharova, Tamara. "Лингвистически ориентированные методы исследования политического дискурса." *Linguistica Bidgostiana*, 2009, vol. 6: 51–63.
- Grabias, Stanisław. *Język w zachowaniach społecznych*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 1994.
- Jaskólski, Adam. "Antyrządowe protesty w Rosji oczami rosyjskich władz i kremlo-wskich mediów." *Przegląd Rusycystyczny*, 2018, no. 4 (164): 59–72.
- Jaskólski, Adam. *Dyskurs polityczny w Rosji. Analiza pragmatolingwistyczna*. Toruń: Towarzystwo Naukowe w Toruniu, 2014.
- Laskowska, Elżbieta. *Dyskurs parlamentarny w ujęciu komunikacyjnym*. Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, 2004.
- Rodkiewicz, Witold, Rogoża, Jadwiga. *Potiomkinowski konserwatyzm. Ideologiczne narzędzie Kremla*. Warszawa: Ośrodek Studiów Wschodnich im. M. Karpia, 2015, <https://www.osw.waw.pl/sites/default/files/pw_48_pl_potiomkinowski_konserwatyzm_o.pdf>.
- Sitarz, Wojciech. "Rewolucja tradycji. Zwrot konserwatywny jako strategia Kremla w polityce wewnętrznej i zagranicznej." *Wschodnioznawstwo*, 2016, vol. 10: 257–270.
- Zemsał, Piotr. *Kultura — ideologia — metafora. Metaforyczne dychotomie związane z kategoriami SWOICH i OBCYCH w ideologicznym subdyskursie o kulturze w ZSRR w latach 1953–1957*. Toruń: Wydawnictwo Naukowe UMK, 2018.
- Zemsał, Piotr. "Wartościowanie uniwersalne i ideologiczne — pojęcie i rola ideologemu na przykładzie wybranych nominacji dotyczących Stalina w sowieckim dyskursie ideologicznym." *Etnolingwistyka*, 2014, no. 26: 45–56, <<https://journals.umcs.pl/et/article/view/171/168>>.
- Zemsał, Piotr. "Ideologem w dyskursie ideologicznym." *Ideologie w słowach i obrazach*. Kamińska-Szmaj, Irena, Piekot, Tomasz, Poprawa, Marcin (ed.). Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 2008: 83–87.
- "100-летие революции." *levada.ru*, <<https://www.levada.ru/2017/11/14/100-letie-revolutsii/>>.
- Введенский, Борис (ed.). *Большая советская энциклопедия*, Москва: Бука, 1955.
- Вепрева, Ирина. "Слово 'революция'. Социокультурные настроения и семантические преобразования." *Известия Уральского государственного университета. Серия 2: Гуманитарные науки*, 2007, no. 49: 297–302, <<https://elar.urfu.ru/bitstream/10995/22993/1/iurg-2007-49-29.pdf>>.
- Ефремова, Татьяна (ed.). *Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный*. Москва: Русский язык, 2000, <<https://dic.academic.ru/dic.nsf/efremova/237642/%D0%A0%D0%B5%D0%B2%D0%BE%D0%BB%D1%8E%D1%86%D0%B8%D1%8F>>.
- Малинова, Ольга. "'Октябрьский переворот' или 'Великая российская революция'? Переосмысление 'мифа основания' СССР в политическом

- дискурсе постсоветской России.” *Революция как концепт и событие*. Вартумян, Арушан, Ильинская, Светлана, Федорова, Мария (ed.). Москва: ЦИУМиНЛ, 2015: 152–173, <https://iphras.ru/uplfile/root/biblio/Revolution_2015.pdf>.
- Малышева, Елена. “Идеологема как лингвокогнитивный феномен: определение и классификация.” *Политическая лингвистика*, 2009, no. 4 (30): 32–40, <<https://cyberleninka.ru/article/n/ideologema-kak-lingvokognitivnyy-fenomen-opredelenie-i-klassifikatsiya/viewer>>.
- Ожегов, Сергей, Шведова, Наталия (ed.). *Толковый словарь русского языка*. Москва: Азбуковник, 2010.
- Пушков, Александр. “Идеологемы ‘модернизация’ и ‘инновация’, как средство артикуляции образа политического лидера.” *Экономические и гуманитарные науки*, 2013, no. 7 (258): 3–9, <<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=20303745>>.
- Ушаков, Дмитрий (ed.). *Толковый словарь русского языка*. Москва: Воениздат, 1935–1940, <<https://dic.academic.ru/dic.nsf/ushakov/1007378>>.